

Quaderns de Recerca

Número 4 / novembre 2011

Del dret a l'autodeterminació al dret a decidir

Un possible canvi de paradigma en la reivindicació
dels drets de les nacions sense estat

Jaume López

From the right to self-determination to the right to decide

A possible paradigm shift in the struggle
for the rights of stateless nations

Jaume López

Organització de les Nacions
Unides per a l'Educació,
la Ciència i la Cultura

CENTRE UNESCO DE CATALUNYA
UNESCOCAT

El Centre UNESCO de Catalunya – Unescocat és una institució creada l'any 1984 com a referent de la UNESCO a Catalunya. Manté relacions oficials amb la UNESCO i té estatut especial prop de l'ECOSOC i del Departament d'Informació Pública de les Nacions Unides.

Unescocat defensa i promou el valor de les cultures principalment en els àmbits de la pau, els drets humans, el desenvolupament, l'educació, la sostenibilitat, el diàleg interreligiós, la diversitat lingüística i el patrimoni. Unescocat difon els programes i materials elaborats per la UNESCO i ofereix suport tècnic i visibilitat a l'acció de la societat civil de la UNESCO canalitzada a través de les xarxes de biblioteques, càtedres, escoles, associacions i clubs UNESCO de Catalunya.

La col·lecció “Quaderns de Recerca” té per objectiu difondre les recerques que han estat realitzades pel Centre UNESCO de Catalunya - Unescocat, així com estudis de diversa autoria sobre temàtiques que li són pròpies a les quals el Centre dóna suport.

Per a més informació:
observatori@unescocat.org

The UNESCO Centre of Catalonia – Unescocat was created in 1984 to serve as UNESCO's reference point in Catalonia. It maintains official relations with UNESCO and has its own special status with ECOSOC and the United Nations Department of Public Information.

Unescocat's mission is to defend and promote the value of cultures, primarily in the spheres of peace, human rights, development, education, sustainability, interreligious dialogue, linguistic diversity and heritage. Unescocat disseminates the programmes and materials developed by UNESCO and offers technical support and greater visibility for actions undertaken by UNESCO's civil society partners through networks of Catalan UNESCO libraries, university chairs, schools, associations and clubs.

The «Quaderns de Recerca» (Research Papers) collection aims to disseminate the research conducted by the UNESCO Centre of Catalonia – Unescocat as well as studies by different authors that the Centre supports on issues falling under its areas of expertise.

More information:
observatori@unescocat.org

Quaderns de Recerca:

Núm. 4: Del dret a l'autodeterminació al dret a decidir. Un possible canvi de paradigma en la reivindicació dels drets de les nacions sense estat

Jaume López

Edita:

Centre UNESCO de Catalunya
C. Nàpols, 346, 1r. 08025 Barcelona
Tel. 93.4589595
www.unescocat.org

Les idees i les opinions expressades en aquesta publicació són de l'autor i no reflecteixen necessàriament les del Centre UNESCO de Catalunya.

The ideas and opinions expressed in this publication are those of the author and do not necessarily reflect the views of UNESCO Centre of Catalonia.

Traducció del català a l'anglès:

Kari Friedenson

Disseny i maquetació:

Montflorit edicions i assessoraments, sl.

ISSN: 2013-8156
Novembre de 2011

Publicació en línia: www.unescocat.org

Del dret a l'autodeterminació al dret a decidir

Un possible canvi de paradigma en la reivindicació dels drets de les nacions sense estat

Jaume López

► **Títol:** Del dret a l'autodeterminació al dret a decidir.
Un possible canvi de paradigma en la reivindicació dels drets de les nacions sense estat

► **Autoria:** Jaume López

► **Síntesi:** La concreció conceptual i política del dret a l'autodeterminació en un context democràtic i liberal (no en una colònia o un règim comunista) ha anat experimentant canvis de matís, nous tractaments, justificacions i implicacions que marquen noves pautes tant en l'àmbit normatiu i argumental com estratègic i polític. Es pot considerar l'aparició d'un nou concepte, «el dret a decidir», com un reflex d'aquestes noves tendències. Tanmateix -o potser per això- s'acostuma a confondre el dret a decidir amb el dret a l'autodeterminació, com si fossin sinònims.

En aquest *Quadern de Recerca* es proposa una definició de les bases teòriques del dret a decidir, encara a la recerca d'una formulació jurídica explícita, totalment diferents de les del dret a l'autodeterminació. Per fer-ho s'analitzen els orígens i contextos d'aquests dos drets, així com un document jurídic clau com és el Dictamen del Tribunal Internacional de Justícia sobre la independència unilateral de Kosovo (2010). En aquest document el tribunal elabora una argumentació completa que recull i posa en valor, tot i que tracta específicament el cas de Kosovo, els principis que van guiar el conjunt de processos de la tercera onada de creació d'estats, donant-los una expressió jurídica i legitimatòria *a posteriori*.

Avui els moviments de regeneració democràtica que observem en alguns països i els de defensa de les nacions sense estat no presenten gaire punts de contacte. Les seves causes semblen alienes l'una de l'altra. Aquest *QR* planteja tot el contrari. El perfeccionament de la democràcia, la millora en els seus resultats i el progrés en la defensa no només dels drets individuals sinó també col·lectius, democràticament expressats, s'ha de prendre com la nova base sobre la qual plantejar les reivindicacions, especialment en l'entorn occidental, en favor de la creació de nous estats, a través del dret a decidir.

► **Paraules clau:**

Dret a decidir — dret a l'autodeterminació — ONU — colonialisme — democràcia — reconeixement identitari — dictamen sobre Kosovo — demos — fronteres — poble — nació — sobiranisme — independentisme — independència — creació de nous estats.

1 Contextualització

► El dret a l'autodeterminació és recollit a la Carta fundacional de les Nacions Unides, aprovada l'any 1945. Hi fa referència al seu inici (art. 1.2) quan presenta els principis que les Nacions Unides volen promoure: "desenvolupar relacions d'amistat entre les nacions basades en el respecte de la igualtat de drets i de *l'autodeterminació dels pobles*". Fora d'aquesta consideració de tipus general, el dret a l'autodeterminació apareix des d'aleshores en diversos documents del mateix organisme amb un contingut més concret i sempre vinculat als processos de descolonització que es van produir després de la Segona Guerra Mundial.

Aquest marc jurídic i ideològic ha donat cobertura a processos històrics importants desenvolupats al llarg del segle XX, els protagonistes dels quals l'han invocat, fins i tot abans que quedés plasmat a la Carta. No hem d'oblidar que el dret a l'autodeterminació ja es va fer servir per justificar la reubicació fronterera al final de la Primera Guerra Mundial. L'impacte acumulat de tots aquests processos no és gens menyspreable. Al contrari, marquen la realitat internacional en què vivim. Si bé a principis del segle XX el nombre d'estats existents al món era d'una cinquantena, a principis del segle XXI el nombre d'estats que formen part de les Nacions Unides en

són 192. Caldria sumar-hi, a més, totes les entitats polítiques amb nivells alts de sobirania que no tenen l'estatus d'estat però on s'hi desenvolupa, a un nivell o altre, una representació política de pobles i col·lectius nacionals.

Cal assenyalar, tanmateix, que l'apel·lació al dret a l'autodeterminació en la darrera onada de creació d'estats, després de l'esfondrament dels règims comunistes, fou marginal i substituïda per altres valors o principis legitimatoris com la democràcia o la llibertat individual. Això, però, no vol dir que el dret a l'autodeterminació hagi perdut el seu potencial reivindicatiu. De fet, alguns dels moviments socials més rellevants i potents de l'actualitat en algunes democràcies liberalrepresentatives d'Occident es construeixen, precisament, entorn de la defensa d'aquest dret. Dins de l'Estat espanyol, en relació amb Catalunya i Euskadi, al Canadà en relació amb el Quebec, al Regne Unit en relació amb Escòcia, a Bèlgica en relació amb Flandes, etc. En aquests estats la mobilització social generada per la reivindicació d'aquest dret o d'altres associats -com veurem- es pot dir que, a hores d'ara, és més potent i més protagonista de l'agenda política que d'altres moviments socials clàssics com, per exemple, l'obrer o el pacifista.

Ara bé, des de fa una dècada aproximadament, la història d'aquestes reivindicacions passa per constatar la progressiva centralitat d'una nova apel·lació que, en part, ha substituït o, si més no, ha vingut a complementar el dret a l'autodeterminació. Es tracta d'un nou «dret a decidir». En el nostre entorn més immediat, a Catalunya i a Euskadi, això ha estat especialment rellevant. A Euskadi, associat al conegut popularment per Pla Ibarretxe, que pretenia acabar amb la violència a través d'un procés consultiu en el qual la ciutadania basca pogués pronunciar-se sobre el seu futur. A Catalunya, el dret a decidir ha estat protagonista de les tres manifestacions més massives que s'han produït des del 2006, prenent el relleu a les manifestacions multitudinàries en favor de la pau i la no violència (contra la guerra a l'Irak i ETA).

La recerca que es presenta analitza l'evolució experimentada pel dret a l'autodeterminació a finals del segle XX i principis del segle XXI i la seva possible substitució, en el context de les democràcies liberalre-

presentatives occidentals, per l'anomenat dret a decidir. Ho fa tenint en compte dos vessants. En primer lloc, l'anàlisi conceptual del dret a l'autodeterminació tal com s'ha plantejat històricament i del més recent dret a decidir que s'ha vinculat a les reivindicacions sobiranistes de diverses societats, pobles o nacions sense estat.

En segon lloc, aquest text presenta ja des d'una perspectiva històrica, els elements que poden haver contribuït a l'evolució o substitució -està per veure- del dret a l'autodeterminació pel dret a decidir, centrant-se en l'anàlisi dels processos de transició cap a la sobirania plena dels nous estats sorgits amb la caiguda del mur de Berlín, i de la plasmació jurídica d'un d'aquests processos en el Dictamen del Tribunal Internacional de Justícia sobre la independència unilateral de Kosovo. Els resultats de la part empírica es basen en la recerca promoguda per la Generalitat de Catalunya, a través del Centre d'Estudis de Temes Contemporanis, sobre «Noves estatalitats i processos de sobirania» (2010), que jo mateix vaig dirigir. ◀

2 Presentació de resultats

2.1

Dret a l'autodeterminació

► Fa menys d'una dècada que, en certs contextos, com és el cas de Catalunya o Euskadi, s'ha començat a estendre l'ús del terme «dret a decidir» com a sinònim, en principi, de dret a l'autodeterminació. Sovint el concepte de «dret a decidir» apareix com un neologisme per expressar amb un vocabulari més contemporani i fàcil d'entendre per les majories socials d'aquests indrets els principis que ja recollia el dret a l'autodeterminació. Entre les seves virtuts s'hauria d'esmentar, d'acord amb aquestes mateixes fonts, el fet de distingir-se dels processos reivindicatius i de formació de nous estats en l'àmbit de l'anomenat tercer món, vinculats a vegades amb ideologies marxistes força desacreditades a Occident.

Però, realment, són sinònims aquests dos termes? O expres- sen, des de la seva arrel conceptual idees i principis dife- rents que ens haurien d'impedir tractar el dret a decidir com un simple neologisme, un «rentat de cara» o «aggiornamento» del dret a l'autodeterminació? Per respondre aquestes preguntes, en primer lloc, cal fer una anàli- si conceptual del que impliquen

per ells mateixos i aprofundir en la naturalesa dels contextos en els quals s'han utilitzat.

Aviat farà un segle del discurs dels «14 punts» en què el president nord-americà Woodrow Wilson expressava les seves propostes davant del Congrés dels Estats Units (1918) per finalitzar la Primera Guerra Mundial i evitar po- tencials nous conflictes. Aquest text que donaria carta de natu- ralesa al dret a l'autodetermina- ció dels pobles l'esmentava tot parlant d'imperis, amb o sense colònies, sovint formats explícita- ment per diversos pobles o naci- ons, protagonistes de la primera confrontació global. El president nord-americà advocava per tenir en compte les pretensions dels pobles que els conformaven a l'hora de redefinir les fronteres polítiques del futur, de manera que es pogués garantir la màxi- ma estabilitat.

En altres paraules, es pressupo- sava una situació de conflicte o divergència d'interessos previ internacionalment reconegut (no resolt pels imperis o fruit de la colonització), i l'existència d'uns pobles o comunitats nacionals reconeguts internacionalment i, per tant, subjectes d'uns drets històrics sobre un territori. És im- portant subratllar aquests dos elements que al mateix temps són interpretatius (ens expliquen com es concep, en primer terme,

aquest dret) i justificatius (ens permeten saber quin pot ser el seu abast d'aplicació).

Pel que fa al primer, quan no hi ha un conflicte internacional- ment reconegut l'aplicabilitat te- òrica d'aquest dret és força com- plicada. Des de la seva definició, i en el seu posterior desenvolupament en normes internacio- nals de caràcter general, queda fora del seu àmbit tot allò que es pugui considerar com «afers do- mèstics» o interns dins d'un estat democràtic. En aquesta direcció apunten les posteriors Declara- ció sobre la concessió d'inde- pendència als països i pobles colonials (1960), i la Declaració de les Nacions Unides sobre els principis de dret internacional relatius a les relacions i coopera- ció amistoses entre estats (1970). En la primera s'afirma explícita- ment que «tots els pobles tenen el dret a l'autodeterminació», entenent que l'objecte d'aplica- ció són els territoris sota mandat colonial. Per a la resta del món, la Declaració estableix amb cla- redat que «qualsevol intent de trencar parcialment o totalment la unitat nacional i la integritat territorial d'un país és incompat- ible amb els propòsits i principis de la Carta de les Nacions Uni- des» (provisió núm. 6). Aquesta definició, d'un dels pocs drets -potser l'únic- que ha trobat una formulació jurídica internacional abans de tenir-la en l'àmbit na-

2. Presentació de resultats

cional o estatal, serà reafirmada en el segon document, deu anys més tard, en el qual es torna a defensar aquest dret tot establint, per altra banda, un vincle necessari entre igualtat de drets (individuals) i govern democràtic (representació de tots els col·lectius) i la defensa legítima del principi d'integritat territorial.

Així, doncs, qualsevol reivindicació d'una minoria territorial que no pertanyi a un imperi, ni hagi estat colònia, es conceptualitza com un conflicte d'uns ciutadans amb el seu estat, fora dels marges, per tant, que presuposa el dret a l'autodeterminació. S'entén que servís, doncs, per legitimar els processos de descolonització posteriors a la Segona Guerra Mundial, però que no tingués cap mena de rellevància en la tercera onada de creació d'estats¹ que va seguir a l'esfondrament dels règims comunistes, tot i que l'absència de democràcia en aquells països i altres restriccions de drets hagués pogut donar peu a una utilització indirecta del principi, ja que en la Declaració de 1970 es fa un vincle entre igualtat de tracte, democràcia i integritat territorial. Les mancances en aquest sentit podrien donar peu (tot i que molt precari) a posar en dubte certes integritats territorials. (En tot cas -com veurem- no ha estat aquest el camí emprès pels discursos legitimatoris o les declaracions jurídiques en relació amb els processos de sobira-

1
En la ciència política s'acostuma a parlar de tres «onades de creació d'estats» al llarg del segle XX. La primera correspon als nous estats apareguts després de la Primera Guerra Mundial. La segona fou la que va succeir a la Segona Guerra Mundial i identifiquem amb els processos de descolonització. Finalment, la tercera és la que va tenir com a catalitzador l'esfondrament del règim comunista de l'Europa Oriental a finals de la dècada de 1980.

nia en els estats postcomunistes de l'est d'Europa.)

S'entén, igualment, que les reivindicacions sobiranistes del Quebec no fossin tractades pel Tribunal Suprem del Canadà com una expressió genuïna del dret a l'autodeterminació en el seu famós dictamen (1998) sobre el procediment a seguir en cas d'haver-hi una voluntat majoritària a favor de la secessió. O que, quan, per exemple, la secretària d'Estat Hillary Clinton va ser preguntada en una visita a la seu de la Unió Europea respecte de la posició dels Estats Units en relació amb les reivindicacions independentistes a Escòcia, Gal·les, o Catalunya respongués que «no interferiria en els afers interns de cap país europeu» (06/03/2009).

La segona condició d'aplicació fa referència a l'existència d'un poble reconegut com a tal per la comunitat internacional. Tots els documents internacionals, des del primer discurs del president Wilson, que esmenten el dret a l'autodeterminació ho fan en relació amb els «pobles». No cal dir que el concepte de «poble» és obert a tot tipus de polèmiques i discussions sobre la seva definició, però el plantejament del primer element estudiat -el conflicte internacionalment reconegut- ja pressuposa una definició molt restrictiva del seu ús. En els «afers domèstics» només hi ha ciutadans enfrontats al seu estat, per molt que puguin formar minories territorialitzades, i es puguin autoanomenar «poble» o «nació sense estat». En qualsevol democràcia els drets individuals i la seva garantia pressuposen una igualtat de tracte que transforma qualsevol suposada reivindicació d'autodeterminació col·lectiva d'una part de la seva població en una confrontació en-

tre majories i minories democràticament representades. La nació que l'ordenament jurídic internacional reconeix és la dipositària d'uns drets comuns que l'estat garanteix i proclama constitucionalment. És a dir, jurídicament, a escala internacional, només hi ha nacions amb estat (o pobles en vies de descolonització).

De nou, l'aplicació del dret a l'autodeterminació resulta restrictiva i només la podem associar al context en el qual es generaran els documents internacionals que hi han fet referència. Això no vol dir que ja no quedin casos que es puguin ajustar a la seva definició. Per exemple, el poble saharauí radicat en una excolònia espanyola que el Marroc va ocupar i passar a governar. Però, és obvi que no és el cas de Catalunya o Euskadi (malgrat que, en aquest darrer cas, existeixin uns drets històrics reconeguts constitucionalment i, per tant, vigents dins d'un estat), o Escòcia, o el Quebec.

A Catalunya, els requisits d'aplicació del dret a l'autodeterminació només es donaren durant un període molt limitat. En acabar la Primera Guerra Mundial, època en què es reivindica des del partit *Estat Català* fundat per Francesc Macià, en tant que Espanya encara es pot considerar un imperi en vies de descolonització. S'ha dit (no dispo de la font) que aquesta és la visió que tenia el president Wilson i compartia amb Macià: si es reclamava (com en el cas d'Irlanda) la independència total d'Espanya, aleshores els Estats Units podrien considerar donar-hi suport, però si el conflicte es plantejava en termes de més o menys autonomia, de més o menys federalisme, etc., els Estats Units no tindrien res a dir en un afer domèstic dins d'Es-

panya. Per les mateixes raons, l'ús del dret a l'autodeterminació com a part de l'ideari polític de diverses organitzacions a partir dels anys 1970 (el PSAN en fou un gran promotor) ja es farà des de la ficció política, sense que el terme es pugui encaixar en els principis internacionalment reconeguts.

Aquest i altres problemes més estratègics, com la manca d'identificació amb les reivindicacions sobiranistes dels ciutadans catalans que no conceben els problemes de Catalunya en termes de conflicte nacional, poden estar a l'origen del progressiu abandonament del concepte en les discussions polítiques i la creixent utilització d'una nova terminologia: el dret a decidir. L'any 2006 es crea la Plataforma pel Dret de Decidir, una plataforma transversal que aplegà organitzacions diverses amb el comú denominador de concebre Catalunya com una nació i la voluntat de lluitar pels drets col·lectius dels catalans, peça clau per a la popularització del terme. ◀

2.2 El dret a decidir

És clar que no podem definir amb la mateixa metodologia el dret a decidir, car no podem apel·lar de la mateixa manera a una història o a una forma internacional de veure'l perquè estem parlant d'un nou concepte, d'un neologisme, però podem omplir-lo de contingut a partir de diverses fonts com són el tipus de justificacions amb les quals s'associa, els contextos on es proclama i, finalment, un document jurídic d'excepcional importància en l'establiment dels drets vinculats a processos de secessió com és el Dictamen del Tribunal Internacional de Justícia de la Haia sobre el procés unilateral d'independència de Kosovo.

Dret a decidir. En primer lloc, està clar que s'està apel·lant exclusivament i connectant amb un principi democràtic (participar d'una decisió). Es reclama participar d'una decisió (sense restriccions). I, igualment (i aquí rau la connexió amb el dret a l'autodeterminació), es demana que no hi hagi restriccions en els temes sobre els quals es pot decidir (tots). Naturalment, un dels temes amb més conseqüències polítiques és, sens dubte, el disseny institucional d'una comunitat, les institucions que la conformen políticament i la seva relació amb altres institucions. El dret de decidir, per tant, se centra en un principi de *radicalisme democràtic*.

Si abans un dels problemes fonamentals als quals s'havia de fer front era l'existència, o no existència, de conflicte internacionalment reconegut entre dues

comunitats nacionals, ara el problema fonamental és un altre: qui ha de votar, qui conforma el col·lectiu sobre el qual s'estableix la decisió. Qui pot votar per prendre aquesta decisió no restringida? És a dir, qui conforma el que en ciència política anomenem el *demos*. D'acord amb el principi del dret a decidir, un *demos* (una comunitat sobre la qual s'aplica alguna versió d'una regla de la majoria per prendre decisions col·lectives) ha de poder decidir sobre qualsevol cosa, sense restriccions d'entrada o preexistents.

Cal remarcar que aquí no s'està parlant necessàriament de nació (ni tampoc de poble): s'està parlant de ciutadans que tenen dret a decidir perquè la decisió els afecta i que, a través d'altre tipus de decisions democràtiques ja formen una comunitat de decisió, el que dota d'unes certes bases objectives la definició del *demos*. El reconeixement d'un àmbit de sobirania col·lectiva a través de la celebració d'eleccions no és una entelèquia, és una realitat. Per exemple, en el cas català, és una realitat que existeix un Parlament de la comunitat autònoma de Catalunya que és escollit pels catalans democràticament i, per tant, no es pot negar l'existència d'un *demos* català. Hi ha una comunitat objectiva sobre la qual s'aplica la regla de la majoria per prendre decisions (i que es posa de manifest, com a mínim, cada vegada que hi ha una convocatòria d'eleccions autonòmiques). Algú podria argumentar que també hi ha bases objectives per parlar de drets històrics. Deixant de banda la llarga discussió al respecte no sembla gens agosarat concloure que, en tot cas, els drets històrics deriven del reconeixement d'un passat que sempre pot tenir di-

verses lectures, i no d'una situació de facto i en el present, com és l'existència d'un Parlament, amb seu al parc de la Ciutadella de Barcelona, que representa a un demos. Aquesta no és una qüestió interpretativa.

Es tracta, a més, d'un dret que qualsevol demòcrata està en condicions de defensar, independentment de la reclamació que es vulgui promoure. El dret a l'autodeterminació es planteja, des del seu origen, com una via cap a la independència. El dret a decidir, no. Suposa la possibilitat d'incorporar qualsevol proposta sobre l'horitzó de futur en l'agenda política i a resoldre-la per via d'elecció democràtica. En aquest punt es fonamenta la distinció -sovint obviada- entre sobiranisme i independentisme. El sobiranisme afirma i/o reclama la capacitat plena (sense restriccions) de decisió democràtica d'un demos. En termes individuals podríem dir-ne «la majoria d'edat». L'independentisme és la defensa d'una de les possibles opcions que s'obren quan la sobirania està garantida o s'exerceix. Es podria dir que el sobiranisme és una estació abans de l'independència? Potser sí, però no necessàriament. Perquè un demòcrata coincidirà amb un independentista no només a no criticar, sinó també a avalar, un referèndum com a mecanisme de decisió, encara que divergeixin en el resultat desitjat. Això planteja un nou binomi. Al tradicional format pel dret a l'autodeterminació i la reivindicació independentista o secessionista, podem afegir-hi ara el format pel dret a decidir i

la reivindicació sobiranista o democràtica².

Tot plegat apunta cap a la configuració d'un nou paradigma en relació amb les reivindicacions de les nacions sense estat en les democràcies liberalrepresentatives occidentals que no poden aspirar a ser considerades com a potencials casos d'aplicació del dret a l'autodeterminació, d'acord amb la definició originària i internacionalment acceptada però, en canvi, i gràcies als processos de descentralització política de les darreres dècades, exerceixen plenament com a demos i estan en posició de reclamar el principi de sobirania que recull el dret a decidir. ◀

2 És cert, però, que tant a Catalunya com a Euskadi, o a Escòcia on el partit independentista guanyador de les darreres eleccions proposa un referèndum d'autodeterminació per al 2014, el sentiment sobiranista i independentista es retroalimenten mútuament i s'alimenten del sentiment de manca d'encaix i de reconeixement d'aquestes societats per part de l'estat o, fins i tot, de la Unió Europea. A Catalunya aquest procés no es pot deslligar de dos fracassos: el procés estatutari que ha posat de manifest els límits constitucionals a l'autogovern, i el procés de construcció europeu articulat pel Tractat de Lisboa en el qual s'han plasmat definitivament les limitacions de les nacions i pobles sense estat a l'hora de participar de les decisions europees.

2.3

El dret a decidir en el Dictamen del Tribunal Internacional de la Haia sobre Kosovo

El Dictamen del Tribunal Internacional de Justícia sobre la declaració unilateral d'independència de Kosovo, emès el juliol del 2010, representa una peça jurídica clau en el desenvolupament i reconeixement jurídics del dret a decidir que s'ha definit a l'apartat anterior. Tot i que no hi fa referència literalment, podem distingir diversos elements d'argumentació que encaixen plenament amb el que s'ha dit en relació amb el dret a decidir. El Tribunal deixa clar que la base jurídica sobre la qual argumenta no és el dret a l'autodeterminació que es dona en els processos de descolonització -ho afirma explícitament- sinó un altre tipus de legitimitat.

En l'aclariment conceptual que proposa aquest dictamen cal destacar també allò que el Tribunal diu sobre el principi d'integritat territorial que recull la Carta de les Nacions Unides i els textos internacionals subsegüents. El Tribunal destaca que aquest principi només té aplicació entre estats, no pas al seu si. Un estat no pot prendre una part d'un altre estat sense violar aquesta Carta -afirmen els magistrats- però la Carta no diu res que es refereixi a una minoria territorial que desitja seccionar-se de l'estat al qual pertany. En aquest punt la comunitat internacional no disposa de jurisprudència a la qual recórrer. Així, es recorda que quan l'ONU s'ha pronunciat en contra d'algunes declaraci-

2. Presentació de resultats

ons unilaterals d'independència en el passat (Rodèsia del Sud, Xipre Nord, República Srpska) no ha estat perquè s'estès violant cap norma internacionalment reconeguda, sinó per l'ús de la violència amb la qual s'ha acompanyat.

El dictamen conclou que si s'esgoten altres vies d'enteniment, si és proclamada per actors polítics legítims, és a dir, democràticament representatius, si es fa per mitjans no violents, no hi ha cap obstacle legal internacional per a la declaració unilateral de la independència, no s'està violant cap norma internacional que el Consell de Seguretat o l'Assemblea de les Nacions Unides hagin de defensar. Igualment, s'infereix que com que no hi ha cap apel·lació al dret a l'autodeterminació reconegut per la Carta de les Nacions Unides, tampoc es pot esperar la defensa activa per part de les Nacions Unides (que no recullen en la seva Carta el dret a decidir) d'aquests processos. No hi pot haver un mandat de les Nacions Unides que autoritzi o afavoreixi una independència unilateral (tot i que l'informe del relator proposat en el cas de Kosovo recomanés aquesta sortida).

Alguns han interpretat aquest Dictamen com un «pas endavant en el reconeixement del dret a l'autodeterminació» (Cortada & Torra, 2011) però, per les raons ja esmentades, defensar-ho així és negar justament el nucli i el màxim valor del dictamen del Tribunal que deixa enrere el dret a l'autodeterminació en la seva argumentació, per passar a centrar-se en la voluntat democràticament exercida per un demos (no es diu res sobre si és o no és una nació o poble), en condicions pacífiques i quan no són

possibles altres vies d'acomodació en l'estat preexistent, com el mediador internacional i premi Nobel de la pau, Martti Ahtisaari, manifestà en el seu informe. No hi ha cap principi ni legalitat internacional que s'oposin a un exercici de sobirania plantejat d'aquesta manera. Igualment, no hi ha cap legalitat internacional -encara- que reculli explícitament el dret a decidir, en els termes plantejats aquí.

Enfront de l'existència, o no, d'un poble (o nació) internacionalment reconeguts es presenta un demos. Enfront de l'existència, o no, d'una relació colonial es presenta una decisió inequívocament democràtica. Per sobre de la legalitat constitucional de l'estat se situa aquesta voluntat. En aquest punt el tribunal deixa clar que el dret a decidir una independència unilateral no ha d'encaixar en la legalitat constitucional de l'estat al qual pertany la societat secessionada. De fet, en la immensa majoria dels casos, per no dir tots, aquest dret vulnerarà la legalitat constitucional estatal.

El tribunal no es pronuncia sobre aquesta qüestió, ja que el seu àmbit d'anàlisi i preocupació és la legalitat internacional. El tribunal, però, subratlla l'ús il·lícit de la força, o altres violacions greus de les normes de dret internacional general, com a causa de la il·legalitat de certes declaracions, el que podria llegir-se -no ho fa el tribunal- en sentit contrari: l'ús de la violència per part de l'estat per mantenir la seva unitat podria convertir-la en il·legal als seus ulls. A forteriori, hom podria dir que alguns constitucionalistes com l'espanyol, que donen a les forces armades la missió de defensar la unitat de l'estat, poden estar plantejant, d'entrada,

un conflicte de legalitats (constitució vs. dret internacional públic) (Abat, 2011). ◀

2.4

L'element democràtic en els processos de creació de nous estats de la tercera onada

El dret a l'autodeterminació no és un principi invocat en els processos que, en la dècada dels 1990, portaren a la creació d'una dotzena de nous estats a l'est d'Europa. En part, ja ho hem vist, probablement perquè aquest principi no encaixa amb la naturalesa d'aquests processos, però també molt probablement perquè els subjectes implicats percebien que hi havia altres valors i principis, potser de naturalesa més essencial, en els quals es podien centrar les seves reivindicacions. No podem entrar aquí a descriure i valorar cadascuna de les transicions cap a la independència d'aquests nous estats, però sí que podem, d'una manera molt sintètica, recollir els principals elements que comparteixen, entre els quals destaquen dues mancances clau que funcionaran com a motors reivindicatius: la manca de democràcia que presenta l'estat matriu previ i la manca de voluntat d'encaix de les idiosincràsies (llengua, cultura, etc.) de les societats secessionades per part de l'antic estat. Reconeixement i democràcia són els principis que articulen els discursos de legitimitat de les noves fronteres, i el que els acosten molt més a una reivindicació implícita del dret a decidir que a la clàssica reivindicació autodeterminista (entre pobles i imperis).

Així, fent una petita llista de les condicions compartides en la generació d'aquests nous estats

que conformen la tercera onada, es pot destacar (López, 2010):

1. Tots sorgeixen en la finestra d'oportunitats que significa l'esfondrament del sistema comunista.
2. En el cas de les repúbliques ex-iugoslaves hi havia una voluntat prèvia d'arribar a un nou pacte amb l'estat matriu: la independència com a darrera instància.
3. En el cas de les repúbliques bàltiques, l'objectiu independentista es vinculava, des del principi i molt fortament, amb altres objectius; en primer terme, democratitzadors, però també l'ecologisme, la defensa del patrimoni i promoció de la llengua pròpia, etc.
4. Les respostes o esdeveniments de l'estat matriu són els detonants definitius en el procés d'independència.
5. En la majoria dels casos l'actor que lidera el procés pren la forma d'un moviment polític transversal i no d'un únic partit polític. Aquest moviment no es defineix principalment com independentista d'entrada.
6. Llevat del cas d'Eslovàquia i Kosovo, a la resta de casos es porta a terme una consulta popular o referèndum.

La seqüència del procés o cadena causal d'aquests processos d'independència es pot, igualment, representar simplificadament d'acord amb el tipus ideal següent (exceptuant el cas d'Eslovàquia):

1. Reivindicacions democràtiques.
2. Eleccions a les institucions regionals de l'estat matriu.
3. Enfortiment (augment de la legitimitat) del demos de la nació sense estat: major grau d'autoconsciència nacional (o més expressió pública) i aflorament de posicions sobiranistes. (El demos de la nació sense estat és creixentment percebut com a subjecte de decisió democràtica independent del demos de l'estat matriu.)
4. Resposta negativa del poder central a les expressions sobiranistes.
5. Transformació de les reivindicacions democràtiques en reivindicacions independentistes (això és, secessionistes).
6. Espiral de desencontres/tensió entre l'estat matriu i el nou demos (amb o sense episodis de violència).
7. Independència.
8. Construcció d'un nou estat democràtic.

Aquestes dues visions esquemàtiques (sincrònica i diacrònica) dels processos d'independència més recents a Europa permeten destacar el protagonisme de la reivindicació democràtica com a impulsora material i legitimatòria (juntament amb la del reconeixement identitari). Els impediments per aprofundir en els processos de democratització endegats amb l'esfondrament de les antigues estructures comunistes (i que reclamaven un canvi general de les estructures estatals), en vin-

cular-se amb aspiracions i legitimitats associades a l'existència d'antigues nacions sense estat, foren el punt clau del desencadenament de les reivindicacions independentistes. En altres paraules, el rebuig a les demandes de més democratització per part dels estats va incrementar la demanda d'independència. En aquests casos, el dret a l'autodeterminació no ens proporciona ni criteri interpretatiu ni criteri explicatiu. I tanmateix, la voluntat sobirana de societats que formaven minories territorials dins dels seus respectius estats (no imperis colonials) acaba produint nous integrants de les Nacions Unides. El dret a decidir que progressivament invoquen alguns moviments independentistes en democràcies liberalrepresentatives i la seva possible expressió jurídica que es podria derivar del Dictamen del Tribunal Internacional de Justícia semblen haver-se materialitzat, en unes circumstàncies històriques molt concretes, per impulsar els darrers canvis de fronteres de l'àmbit occidental. ◀

2.5 L'element democràtic en els estats que presenten reivindicacions sobiranistes

Pel que fa a les democràcies liberalrepresentatives occidentals al si de les quals es donen moviments sobiranistes i independentistes, és necessari subratllar les diferències existents respecte del tipus d'estat. Tant a Escòcia, com a Quebec, com a Irlanda del Nord, Grenlàndia i Flandes s'han donat, en diversos graus, reconeixements de l'existència d'un demos distint al que constitueix el conjunt de la societat de l'estat, i del seu dret a decidir:

- A Quebec, a través de l'opinió del Tribunal Suprem de 1998 (*Secession Reference*) per la qual es reconeix la necessitat de negociar bilateralment entre el govern estatal i el subestatal en cas que hi hagués una majoria clara a favor de la secessió, consultada en referèndum amb una pregunta no capciosa. Així mateix, la moció aprovada al Parlament canadenc, el 27 de novembre de 2006, reconeix que els quebequesos són una nació.
- A Escòcia, des de la seva integració al Regne Unit a través de la *Union Act* (1707) la qual reconeix el seu estatus diferenciats i que s'actualitzà a través del procés de *devolution* (2007). Els diferents governs britànics han manifestat en diverses ocasions que, en cas de produir-se un referèndum d'autodetermi-

nació, farien campanya en contra de la independència d'Escòcia però, en cap cas, el prohibirien.

- A Irlanda del Nord, el reconeixement del dret a decidir de la població nord-irlandesa es fonamenta en els Acords de Divendres Sant (*Good Friday Agreement*), signats a Belfast el 10 d'abril de 1998, i aprovats per la majoria dels partits polítics nord-irlandesos, i pels ciutadans d'Irlanda del Nord i la República d'Irlanda en sengles referèndums. En aquests acords s'estableix que el futur constitucional d'Irlanda del Nord serà decidit pels ciutadans nord-irlandesos.
- A Grenlàndia, cas que es podria interpretar encara dins de la lògica colonial, el nou marc estatutari aprovat en referèndum (2008) reconeix l'estatus de nació amb dret a l'autodeterminació i n'estableix el procediment en cas de voler iniciar un procés de secessió de Dinamarca. (Cal no oblidar que el reconeixement com a demos separat ja es manifestà en el referèndum de 1985 pel qual Grenlàndia va abandonar la Unió Europea sense que això impliqués l'abandonament per part de l'estat matriu, Dinamarca.)
- A Flandes es dona per suposat que la fórmula federal d'organització de l'estat, en comunitats lingüístiques i territorials, ho garanteix.

En aquest panorama destaca i cal fer-ho notar de manera decidida i categòrica- el cas d'Espanya. L'únic cas entre aques-

2. Presentació de resultats

tes democràcies occidentals on aquest reconeixement s'ha exclòs explícitament i on s'han fet negacions explícites del dret a decidir, amb un evident menyspreu per la problemàtica democràtica de les minories territorials. Cal destacar en aquest sentit:

- La sentència del Tribunal Constitucional de setembre de 2008, on s'estableix la inconstitucionalitat de la Llei de consultes impulsada pel Parlament Basc i s'afirma que l'únic demos a Espanya (*nación*) és el demos espanyol.
- La sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 2010 on es nega, en el mateix sentit, la constitucionalitat de la definició com a nació de Catalunya i el seu dret a decidir (impedint la possibilitat legal d'organitzar referèndums unilateralment). ◀

3. Conclusions

► Un dels principis polítics que aconseguix consensos més amplis en l'àmbit internacional és el principi democràtic, l'expressió de la sobirania popular en algun grau. De fet, la seva força legitimatòria és tan important que hom podria dir que ha estat la justificació fonamental de les darreres grans intervencions militars a escala internacional. No la pau, ni la fam. La democràcia. Certament, per democràcia no tothom entén el mateix i, generalment, l'expressió de la voluntat popular sobirana s'acostuma a vincular exclusivament amb l'elecció d'uns representants encarregats de formar govern. Però els mateixos fonaments que això justifiquen enclouen els valors que donen cobertura a d'altres tipus de participació i d'exercici d'aquesta voluntat col·lectiva. Els referèndums, per exemple, més o menys utilitzats depenent del model de democràcia, en són una altra de les seves expressions.

El principi democràtic, en tant que aplicació d'una regla de la majoria per prendre decisions col·lectives, no pot dir-nos res sobre la definició dels límits que marcaran l'aplicació d'aquesta regla. Nogensmenys, aquest punt és clau en la determinació de la decisió guanyadora en aplicació d'una mateixa regla. Sense canviar-la, però

modificant els límits del demos, es pot fer variar la decisió (democràtica) final. Les fronteres, doncs, no són només un «problema dels estats», sinó un «problema democràtic». Alguns autors han reinterpretat la manca d'expressió col·lectiva de la voluntat d'algunes minories entenent-la com un problema de legitimitat democràtica, la qual cosa planteja l'existència de «minories permanents» dins d'una democràcia: democràticament es queden sense veu (per tal que constitueixin sempre una voluntat minoritària dins dels actuals marcs d'aplicació de la regla de decisió) (Buchanan, 2004). Quan aquestes minories tenen una expressió territorial, és a dir, s'apleguen en un territori, el problema democràtic i de manca de representació que plantegen sembla remeiable a través d'una reconfiguració dels límits sobre els quals aplicar una (nova) regla de la majoria. Sense modificar el principi democràtic, la sola modificació d'aquests límits pot donar veu i capacitat de govern a aquests col·lectius.

A la literatura politològica es fa, a vegades, referència a aquesta voluntat d'encaix dins d'un estat que garanteixi la voluntat democràtica d'una minoria territorial com a «autodeterminació interna» (Norman,

3. Conclusions

2006), tot buscant recollir l'empària conceptual d'un principi de reconeixement internacional, «el dret a l'autodeterminació» (externa, segons aquests autors). Deixant de banda les discussions sobre la pertinència d'aquesta terminologia (Anaya, 2004) allò que posa de manifest és que l'autogovern i el disseny de fronteres polítiques resulten elements fortament vinculats, especialment si parlem de democràcia. Certament, això no té perquè implicar la constitució de nous estats. El liberalisme polític ha buscat donar respostes diverses a la protecció dels drets de les minories (territorialitzades o no) i des del seus plantejaments s'han desenvolupat estats amb diversos graus de descentralització política, d'entre els quals la federació n'és la fórmula més emblemàtica.

Però si no ho implica, tampoc ho exclou. Al contrari, al món hi ha tota una sèrie de casos en què els arranjaments per fer front a aquesta problemàtica dins d'un estat no semblen donar una resposta satisfactòria per a una part important d'aquestes poblacions. És aquí on el repte democràtic que representen aquestes minories territorials es connecta amb un principi d'entrada aliè a aquesta problemàtica com és el dret a l'autodeterminació. Al llarg d'aquest *QR* s'ha vist que el dret a l'autodeterminació fou un enginy conceptual pensat per fer front a un altre tipus de problemes: l'existència d'uns imperis colonials extensos i diversos que calia desarticlar per consolidar un nou ordre mundial en què el protagonisme internacional recaigués sobre els estats. La fórmula per a la creació d'aquests estats va passar, doncs, per reconèixer la preexistència d'un seguit de «pobles» que conformarien aquests imperis i atorgar-los un paraigües políticójurídic per a la seva emancipació. Primer fou la Societat de les Nacions (entengueu «societat d'estats»), després les Nacions Uni-

des (entengueu «estats units») les encarregades de defensar aquests processos sota la legitimació que proporcionava el dret a l'autodeterminació.

Avui no hi ha imperis colonials, però segueixen havent-hi comunitats que s'auto-identifiquen com a «pobles» o «nacions», l'existència de les quals dins dels estats vigents planteja els problemes democràtics als quals es feia al·lusió més amunt. Aplicar el filtre conceptual que representa el dret a l'autodeterminació sobre aquests casos, tal com s'entén internacionalment i queda recollit en diversos documents amb força jurídica, desdibuixa la seva problemàtica, però, al mateix temps, ens posa sobre la pista d'una de les seves possibles solucions: la creació de nous estats, el redisseny de fronteres per aconseguir una aplicació més genuïna del principi democràtic. Aquesta és la visió que planteja l'anomenat «dret a decidir», i la connexió que el vincula amb el «dret a l'autodeterminació»¹. Tot i que algunes reivindicacions a favor d'un estat propi de minories nacionals dins de les democràcies liberalrepresentatives occidentals s'associïn al dret a l'autodeterminació, amb un ús molt poc rigorós del terme (i possiblement també poc efectiu políticament), hem vist com progressivament guanya importància reivindicativa l'apel·lació a un «dret a decidir», que si bé encara no presenta una definició gaire precisa pels seus usuaris, sí sembla obtenir més rèdits polítics, atès que s'ajusta millor a les realitats i valors del segle XXI. ◀

1 Algunes teories normatives de la secessió també estableixen una connexió entre els dèficits democràtics i de reconeixement i la causa per a la secessió. En el seu vocabulari: un possible impediment per exercir una autodeterminació interna podria justificar una autodeterminació externa (Norman, 2006; Bauböck, 2006, 2007; Seymour, 2007; López et al., 2010).

4. Propostes d'actuació

Pel que fa a la generació d'un nou paradigma:

Per tal que el dret a decidir esdevingui un nou referent en l'anàlisi i legitimació de les reivindicacions en defensa de la creació de nous estats cal:

1. Difondre el concepte i aprofundir en les seves implicacions teòriques.
2. Vincular el concepte amb el discurs sobre la regeneració democràtica.
3. No convertir-lo en cap cas en un sinònim del dret a l'autodeterminació.
4. Igualment, distingir entre sobiranisme i independentisme, tot separant el debat sobre el dret a decidir d'una comunitat, i les opcions que l'exercici d'aquest dret pot comportar.

Pel que fa al'aplicació pràctica d'aquest nou paradigma:

5. Cal analitzar els processos reivindicatius i les tensions que generen amb els estats, prioritzant l'element democràtic per sobre d'altres consideracions i, per tant, prenent com a focus d'atenció destacada la resposta de l'estat a les reclamacions d'un millor encaix i de més democràcia. No són les característiques de la pretesa nació sense estat les que han de portar la càrrega de la prova en la justificació de les reivindicacions, sinó les característiques de l'estat i les seves mancances.

Cal connectar les reivindicacions de regeneració democràtica (més transparència, més participació, etc.) amb les reivindicacions associades al dret de decidir, tot mostrant les connexions de valors i principis que comparteixen. ◀

5. Referències bibliogràfiques

- Abat, A. (2011). "Epíleg". A: Cortada, J.; Torra, Q. (eds.). *La porta de la gàbia: la decisió del Tribunal Internacional de Justícia sobre Kosovo*. Barcelona: A Contravent. ISBN 9788493841560
- Anaya, J. (2005). *Los pueblos indígenas en el derecho internacional*. Madrid: Trotta. 493 p. ISBN 9788481646911
- Bauböck, R. (2006). "Paradoxes of self-determination and the right to selfgovernment". A: Eisgruber, C.; Sajo, A (eds). *Global justice and the bulwarks of localism: human rights in context*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers. ISBN 9789004145719
- Bauböck, R. (2007). "Political boundaries in a multilevel democracy". A: Benhabib, S.; Shapiro, I.; Petranovich, D. *Identities, affiliations and allegiances*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 9780521686938
- Benhabib, S.; Shapiro, I.; Petranovich, D. (2007). *Identities, affiliations and allegiances*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 9780521686938
- Buchanan, A. (1992). "Self-determination and the right to secede". *Journal of international affairs*. Vol. 45: 347-65.
- Buchanan, A. (2004). *Justice, legitimacy, and self-determination: moral foundations for international law*. Oxford: Oxford University Press. 319 p. ISBN 9780199297986
- CONSEU (2007). *Declaració universal dels drets col·lectius dels pobles: el dret a l'autodeterminació*. Barcelona: ERC. (Textos polítics, 1). 50 p.
- Cortada, J.; Torra, Q. (eds.) (2011). *La porta de la gàbia: la decisió del Tribunal Internacional de Justícia sobre Kosovo*. Barcelona: A Contravent. 134 p. ISBN 9788493841560

5. Referències bibliogràfiques

- Dion, S. (1996). "Why is secession difficult in well-established democracies?: lessons from Quebec". *British journal of political science*. Vol. 26, Núm. 2: 269-283.
- Keating, M. (2000). *The new regionalism in Western Europe: territorial restructuring and political change*. Cheltenham: Edward Elgar. 242 p.
ISBN 9781840644869
- López, J (dir.) (2010). "Noves estatalitats i processos de sobirania". *Idees. Revista de temes contemporanis*. Núm. 33.
- López, J.; Sanjaume, M.; Serrano, I (2010). "Demandes de noves estatalitats al segle XXI: l'estat de la qüestió en la literatura acadèmica". *Idees. Revista de temes contemporanis*. Núm. 33.
- Margalit, A.; Raz, J. (1990). "National self-determination". *The journal of philosophy*. Vol. 87, núm. 9.
- Moore, M. (ed.) (1998). *National self-determination and secession*. New York: Oxford University Press. 285 p.
ISBN 0198293844
- Norman, W. (2006). *Negotiating nationalism*. Oxford: Oxford University Press. 250 p.
ISBN 0198293356
- Pavkovic, A.; Radan, P. (2011) (eds.). *Ashgate research companion to secession*. Farnham: Ashgate. 592 p.
ISBN 978-0754677024
- Philpott, D. (1995). "In defence of self-determination". *Ethics*. Vol. 105, núm. 2: 352-85.
- Seymour, M. (2007). "Secession as a remedial right". *Inquiry: an interdisciplinary journal of philosophy*. Vol. 50, núm. 4: 395-423.
- Sorens, J. (2004). "Globalization, secessionism, and autonomy". *Electoral studies: an international journal on voting and electoral systems and strategy*. Vol. 23, núm. 4: 727-752.
- Sorens, J. (2005). "The cross-sectional determinants of secessionism in advanced democracies". *Comparative political studies*. Vol. 38, núm. 3: 304-326.
- Wellman, C.H. (1995), "A defence of secession and political self-determination". *Philosophy and public affairs*. Vol. 24, núm. 2: 142-171.

From the right to self-determination to the right to decide:

A possible paradigm shift in the struggle for the rights of stateless nations

Jaume López

Organització de les Nacions
Unides per a l'Educació,
la Ciència i la Cultura

CENTRE UNESCO DE CATALUNYA
UNESCOCAT

► **Title:** **From the right to self-determination to the right to decide:**
A possible paradigm shift in the struggle for the rights
of stateless nations

► **Author:** Jaume López

► **Abstract:** The conceptual and political definition of the right to self-determination in a democratic and liberal context (as opposed to in a colony or under a communist regime) has undergone several subtle changes, including new approaches, justifications and implications that indicate new patterns both with regard to regulatory issues and the lines of argument adopted and in the strategic and political spheres. The emergence of a new concept, 'the right to decide', can be considered to reflect these new trends. However—or, perhaps, because of this—the right to decide is often confused with the right to self-determination, as if they were synonyms.

This issue of *Quaderns de Recerca* proposes a set of theoretical bases for the right to decide, pending an explicit legal formulation, that are completely different from those of the right to self-determination. To this end, it analyses the origins and contexts of both rights, as well as a key legal document, namely, the advisory opinion of the International Court of Justice on the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo (2010). In this document, the court offers a comprehensive argument that includes and evaluates, albeit specifically in the case of Kosovo, the guiding principles of the set of processes behind the third wave of state formation, retrospectively giving them legal and legitimating expression.

Today, the movements of democratic regeneration taking place in some countries and those that advocate the rights of stateless nations seem to have little in common. Indeed, their causes seem unrelated. This *QR* will argue just the opposite. The perfection of democracy, the improvement of its results, and progress on the defence not only of individual but also democratically expressed collective rights must be taken as the new basis, especially in the West, to champion the creation of new states through the right to decide.

► **Keywords:**

Right to decide – right to self-determination – UN – colonialism – democracy – recognition of identity – opinion on Kosovo – demos – borders – people – nation – pro-sovereignty movements – secessionism – independence – state formation.

1. Context

► The right to self-determination is included in the founding Charter of the United Nations, approved in 1945. It is mentioned at the start (Art. 1.2), when the Charter lays out the principles that the United Nations seeks to promote: 'To develop friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and the self-determination of peoples'. Beyond such general considerations, the right to self-determination has been mentioned in several other UN documents since then with more specific content, always in relation to the decolonisation processes that took place in the wake of World War II.

This legal and ideological framework provided cover for several major historical processes that took place over the course of the 20th century, the leaders of which invoked it even before it was officially included in the Charter. Indeed, the right to self-determination had already been used to justify the redrawing of borders after World War I. The accumulated impact of these processes is hardly negligible. On the contrary, they have shaped the international reality in which we live. While in the early 20th century, the world was home to some 50 states, by the early 21st century the number of states in the United Nations had risen to 192. To this we must add all those political entities with high levels of sovereignty that do not have the status of state but nevertheless engage, at one level or another, in the political representation of peoples or national groups.

Notwithstanding the above, it should be noted that the right to self-determination was rarely invoked in the last wave of state formation, which followed the collapse of the communist regimes. Instead, it was largely replaced by other legitimating values or principles, such as democracy or individual freedom. This, however, does not mean that the right to self-determination has lost its potential in terms of protest. On the contrary, some of the most important and powerful social movements today in different Western liberal-representative democracies are based precisely on the defence of this right: in Catalonia and Euskadi (Basque Country) in Spain, in Quebec in Canada, in Scotland in the United Kingdom, in Flanders in Belgium, etc. In these states, the social mobilisation generated by the demands for this and associated rights—as will be seen—now features more powerfully and prominently on the political agenda than other classic social movements, such as the worker or pacifist movements.

However, for approximately the last decade, the history of these demands includes a gradual shift to the invocation of a new right, which has, in part, replaced or, at least, come to complement the right to self-determination, namely, the new 'right to decide'. In Spain, this has been especially important in Catalonia and Euskadi. In Euskadi, it has been associated with the so-called Ibarretxe Plan, which aimed to put an end to violence through a consultative process in which Basque citizens would be able to decide their

own future. In Catalonia, the right to decide has been central to the three largest demonstrations since 2006, taking the baton from the massive demonstrations in favour of peace and against violence (against the war in Iraq and ETA).

The research presented here analyses the evolution of the right to self-determination in the late 20th and early 21st century and its possible replacement, in the context of Western liberal-representative democracies, by the right to decide. It does this in two ways. First, it offers a conceptual analysis of the right to self-determination as it has been understood historically and of the more recent right to decide, which has been linked to the pro-sovereignty demands of several societies, peoples and stateless nations.

Second, the report lays out, from a historical perspective, the factors that might have contributed to the evolution or substitution with the right to decide—as only time will tell—of the right to self-determination, focusing on the analysis of the processes of transition to full sovereignty of the new states that arose after the fall of the Berlin Wall and of the legal definition of one of these processes as provided in the International Court of Justice's advisory opinion on the unilateral declaration of independence with respect to Kosovo. The results of the empirical portion are based on research funded by the Catalan Government, through the Catalan Centre for Contemporary Studies (CETC), on 'Noves estatitats i processos de sobirania' (New forms of statehood and processes of sovereignty) (2010), which I directed. ◀

2. Presentation of results

2.1

Right to self-determination

► For less than a decade now, in certain contexts, such as Catalonia or Euskadi, the term 'right to decide' has begun to be used as a synonym, in principle, for the right to self-determination. Often, the term 'right to decide' is used as a neologism to express in more contemporary language that is easier for the social majorities of these places to understand the principles already included in the right to self-determination. According to the same sources, among other virtues, it helps to distinguish these contemporary demands from the processes of protest and state formation in the sphere of the so-called third world, which are often associated with Marxist ideologies that have been largely discredited in the West.

However, are the two terms really synonymous? Or do they express, based on their conceptual roots, different ideas and principles that should give us pause before treating the right to decide as a mere neologism, a 'makeover' or 'aggiornamento' of the right to self-determination? To answer

these questions, it is necessary, first, to perform a conceptual analysis of what they mean in and of themselves and to take a more in-depth look at the nature of the contexts in which they have been used.

It will soon have been a century since US President Woodrow Wilson made his 'Fourteen Points' speech, laying out his proposals to end World War I and prevent future conflicts to the US Congress (1918). This text, which would legitimise the right of peoples to self-determination, mentioned it in the context of the empires, with or without colonies, often explicitly made up of diverse peoples or nations, that had participated in the first global conflict. Wilson advocated taking the aspirations of the peoples who comprised them into account when redefining future political borders, so as to ensure the maximum degree of stability.

In other words, this perspective presupposed an internationally recognised prior situation of conflict or conflicting interests (neither resolved by the empires nor the result of colonisation) and the existence of certain peoples or national communities that were internationally recognised and, therefore, had certain historical

rights to a territory. Emphasis must be given to both these factors, which are both interpretive (they explain how this right was originally conceived) and justificatory (they allow us to determine its possible scope of application).

With regard to the former, in the absence of an internationally recognised conflict, the theoretical applicability of this right is quite complicated. Based on this definition, and its subsequent development in general international law, anything that might be considered a 'domestic' or 'internal' affair within a democratic state is beyond its scope. This is the view taken by the subsequent Declaration on the Granting of Independence to Colonial Peoples and Countries (1960) and the Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in Accordance with the Charter of the United Nations (1970). The first explicitly states that 'All peoples have the right to self-determination', understanding the scope of application to include all territories subject to colonial rule. For the rest of the world, the Declaration clearly establishes that 'Any attempt aimed at the partial or total disruption of the

2. Presentation of results

national unity and the territorial integrity of a country is incompatible with the purposes and principles of the Charter of the United Nations' (sixth provision). This definition of one of the few rights—perhaps the only one—to have been given an international legal definition before achieving a national or state-based one was reaffirmed in the second document, ten years later, which likewise defended this right, but also established a necessary link between equal rights (individuals) and democratic government (representative of all groups) and the legitimate defence of the principle of territorial integrity.

Thus, any claim by a territorial minority that neither belongs to an empire nor has been a colony is conceived of as a conflict between certain citizens and their state and therefore falls beyond the scope of the right to self-determination. This right is thus understood to have served to legitimise the decolonisation processes that followed in the wake of World War II, but to have had no bearing at all on the third wave of state formation¹ that followed the collapse of the communist regimes, even though the lack of democracy in those countries and other restrictions on rights might have justified an indirect invocation of the principle, given the link established in the 1970 Declaration between equal treatment, democracy and territorial integrity. Such shortcomings in this sense could (albeit quite

tenuously) cast doubt on certain instances of territorial integrity. (In the event—as will be seen—this was not the path taken by the legitimating discourses and legal declarations with regard to the processes of achieving sovereignty in the post-communist states of Eastern Europe.)

It is likewise understandable that the Supreme Court of Canada did not treat Quebec's demands for sovereignty as a genuine expression of the right to self-determination in its famous 1998 opinion on the procedure to be followed in the event of a majority will to secede. Similarly, when, for example, US Secretary of State Hillary Clinton was asked during a visit to the European Union headquarters about the US position on the demands for independence in Scotland, Wales or Catalonia, she answered that she 'was not going to interfere in the internal affairs of any European country' (06/03/2009).

The second condition for application of this right is the existence of a people recognised as such by the international community. All international documents that have mentioned the right to self-determination since President Wilson's first speech have done so in relation to 'peoples'. Needless to say, how the concept of 'peoples' is defined is subject to all manner of controversy and debate; however, the way the first element examined here—an internationally recognised conflict—is approached presupposes a highly restrictive use. 'Domestic affairs' are simply conflicts between citizens and their state, regardless of whether these citizens constitute territorialised minorities or define themselves as a 'people' or a 'nation without a state'. In any democracy, the

guarantee of individual rights requires equal treatment, which transforms any alleged claim to collective self-determination by part of the population into a confrontation between democratically represented majorities and minorities. The nation recognised under international law holds certain common rights, which the state constitutionally proclaims and guarantees. In other words, legally, at the international level, there are only nations with states (or peoples in the process of decolonisation).

Again, the right to self-determination applies restrictively and can only be associated with the context that produced the international documents that make reference to it. This does not mean that there are no longer any cases that meet the necessary criteria. For example, there are the Sahrawi people, located in a former Spanish colony now occupied and governed by Morocco. However, this is clearly not the case in Catalonia or Euskadi (even though, in the latter case, certain historical rights have been constitutionally recognised and are therefore valid within a state) or in Scotland or Quebec.

In Catalonia, the criteria for application of the right to self-determination were met only briefly, namely, in the wake of World War I, when the *Estat Català* (Catalan State) party, founded by Francesc Macià, demanded this right on the grounds that Spain could still be considered an empire in the process of decolonisation. It has been said (although I have not been able to trace the source) that this was President Wilson's view and that it was shared by Macià: if (as happened in Ireland) full independence was sought from Spain, then the US could

¹ Political science tends to refer to three 'waves of state formation' over the course of the 20th century. The first corresponds to the new states that emerged after World War I. The second refers to the aftermath of World War II and is identified with the processes of decolonisation. Finally, the third was that triggered by the collapse of the communist regimes of Eastern Europe in the late 1980s.

consider giving its support; however, if the conflict was laid out in terms of greater or lesser autonomy, greater or lesser federalism, etc., then it would be a domestic affair of Spain's, and the US would have nothing to say in the matter. For the same reasons, the right to self-determination was incorporated into the political ideology of several organisations in the 1970s (the Catalan Socialist Party for National Liberation, PSAN, was one of its main proponents) on the basis of political fiction, as the term did not meet the internationally recognised criteria.

This and other more strategic problems, such as the lack of identification with pro-sovereignty demands by Catalan citizens who do not conceive of Catalonia's problems in terms of national conflict, may lie at the origin of the gradual abandonment of the concept in political discussions and the growing use of a new term: the right to decide. In 2006, the Platform for the Right to Decide was created. A cross-cutting platform, it brought together a variety of organisations whose common denominator was their conception of Catalonia as a nation and their willingness to fight for the collective rights of Catalans, a key factor in the term's popularisation. ◀

2.2 Right to decide

Obviously, we cannot use the same method to define the right to decide. We cannot look to history or to an international way of understanding it, because it is a new concept, a neologism. However, we can endow it with content from different sources, such as the types of rationales with which it is associated, the contexts in which it is declared and, finally, a legal document of exceptional importance in the establishment of the rights associated with secessionist processes, namely, the advisory opinion of the International Court of Justice in The Hague on the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo.

First, it is clear that advocates of the right to decide are exclusively invoking and linking their demands to a democratic principle: to participate in a decision. They moreover seek to be able to effect this participation without restrictions. Furthermore, and here lies the connection with the right to self-determination, they demand that there not be any restrictions on the questions (any) that can be decided. Naturally, one of the questions of greatest political consequence is, of course, the institutional design of a community, that is, the institutions that compose it politically and their relationship with other institutions. The right to decide is therefore based on a principle of *democratic radicalism*.

Whereas previously one of the main hurdles to be overcome was the existence, or lack thereof, of an internationally recognised conflict between two national communities, here the main issue

is something else: who should vote? Who makes up the group that will make this decision? Who has a vote in this unrestricted decision? In other words, who makes up what, in political science, is known as the *demos*? Pursuant to the principle of the right to decide, a *demos* (a community to which some version of majority rule applies in the making of collective decisions) must be able to decide on anything, without any initial or pre-existing restrictions.

It should be noted that this does not necessarily refer to a nation (or a people): it refers to citizens who have the right to decide because the decision affects them and who, through other types of democratic decisions, already form a decision-making community, which provides certain objective grounds for their definition as a *demos*. Recognition of a sphere of collective sovereignty through the holding of elections is not a subjective matter; it is a reality. For example, in the case of Catalonia, it is a reality that the region of Catalonia has a parliament that is democratically elected by Catalans; therefore, the existence of a Catalan *demos* cannot be denied. There is an objective community to which majority rule is applied for decision-making (and which manifests itself at least each time regional elections are held). Some might argue that there are also objective grounds to speak of historical rights. Without getting into the long debate to that end, it hardly seems rash to conclude that, regardless, historical rights derive from the recognition of a past that can be interpreted in multiple ways rather than from a de facto present-day situation, such as the existence of a parliament, headquartered in Parc de la Ciutadella in Barcelona, that represents a *demos*. That is not open to interpretation.

2. Presentation of results

Moreover, it is a right that any democrat can defend, regardless of the claim he or she seeks to promote. The right to self-determination has, from the start, been seen as a path to independence. The right to decide has not. It entails the possibility of incorporating any proposal regarding the future into the political agenda and resolving it by democratic choice. This is the crux of the distinction—often ignored—between pro-sovereignty movements and secessionism. Pro-sovereignty movements assert and/or demand the full (unrestricted) capacity of democratic decision of a demos. In individual terms, this might be compared to 'being of age'. Secessionism is the defence of one possible option that opens up when this sovereignty is guaranteed or exercised. Can pro-sovereignty movements thus be considered a stop on the road to independence? Perhaps, but this is not necessarily the case. Both democrats and secessionists can agree not only not to criticise but also to endorse a referendum as a decision-making mechanism, even if they desire different outcomes. This gives rise to a new tandem. To the traditional tandem comprised of the right to self-determination and secessionist demands we can now add that comprised of the right to decide and pro-sovereignty or democratic claims.²

.....
2 It is true, however, that both in Catalonia and Euskadi, and in Scotland, where the pro-independence party that won the most recent elections has proposed a referendum on self-determination for 2014, pro-sovereignty and secessionist feelings feed into each other and draw on a sense that these societies do not fit into and are not recognised by the state or even the European Union. In Catalonia, this process is inextricable from two failures: the statutory process, which underscored the constitutional limits of self-government, and the process of European construction set forth in the Treaty of Lisbon, which officially defined the limits of stateless nations and peoples with regard to participating in decisions at the European level.

Altogether, this points to the configuration of a new paradigm for the claims of stateless nations in Western liberal-representative democracies that cannot aspire to be considered potential cases for the application of the right to self-determination in accordance with the original and internationally accepted definition, but, in contrast, and thanks to the processes of political decentralisation of the last few decades, fully exist as *demos* and are in a position to demand application of the principle of sovereignty entailed by the right to decide. ◀

2.3

The right to decide in the advisory opinion of the International Court of Justice in The Hague in respect of Kosovo

The advisory opinion of the International Court of Justice on the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo, issued in July 2010, is a key legal component in the legal development and recognition of the right to decide defined in the previous section. Although it does not make any literal reference to it, several parts of the argument clearly agree with what has been said with regard to the right to decide. The Court makes it clear—indeed, it explicitly states—that the legal grounds for its argument are not the right to self-determination that applies in processes of decolonisation but rather a different type of legitimacy.

With regard to the conceptual clarification entailed/proposed/signified by this opinion, attention should also be drawn to what the Court says regarding the principle of territorial integrity contained in the Charter of the United Nations and subsequent international texts. The Court underscores that this principle only applies between states, not within them. A state cannot take over part of another state without violating the Charter, the judges write, but the Charter is silent on the issue of territorial minorities wishing to secede from the state to which they belong. On this point, there is no international jurisprudence to turn to. Thus, the court recalls that, when the UN has come out

2. Presentation of results

against certain unilateral declarations of independence in the past (Southern Rhodesia, Northern Cyprus, the Republika Srpska), it has done so not because any internationally recognised law was violated, but rather due to the accompanying unlawful use of force.

The opinion concludes that, if all other avenues of reaching an understanding have been exhausted, if the independence is declared by legitimate political actors, that is, democratically representative ones, and if it is done by non-violent means, then there is no international legal obstacle to the unilateral declaration of independence, no violation of any international law that the United Nations Security Council or General Assembly must defend. It can likewise be inferred that, as the right to self-determination recognised by the Charter of the United Nations is not invoked, the United Nations (whose Charter does not mention the right to decide) cannot be expected to actively defend these processes. There can be no United Nations mandate that authorises or favours a unilateral declaration of independence (even though, in the case of Kosovo, the proposed rapporteur's report recommended such a solution).

Some have interpreted this opinion as a 'step forward in the recognition of the right to self-determination' (Cortada & Torra, 2011); however, for the aforementioned reasons, such a defence denies precisely the core and maximum value of the Court's decision, which skips over the right to self-determination in its argument in order to focus on the democratically exercised will of the demos (it says nothing about

whether or not it is a nation or a people) in peaceful conditions, when no other possible means of accommodation within the pre-existing state are possible, as the international mediator and Nobel laureate Martti Ahtisaari stated in his report. There is no international principle or law that opposes the exercise of sovereignty in this way. Likewise, there is no international law—to date—that explicitly includes the right to decide in the terms outlined here.

Rather than the existence, or lack thereof, of an internationally recognised people (or nation), there is a demos. Rather than the existence, or lack thereof, of a colonial relationship, there is an unambiguously democratic decision. This will supersede the constitutional law of the state. On this point, the court clearly states that the right to decide a unilateral declaration of independence need not adhere to the constitutional law of the state to which the secessionist society belongs. Indeed, in the vast majority of cases, if not all, this right will violate the state's constitutional law. The court takes no position on this issue, as the scope of its analysis and concern is international law. However, it does underscore the unlawful use of force, or other serious violations of general international law, as grounds for considering certain declarations to be illegitimate, which could be interpreted—although the court does not do so—in the opposite sense, as well: the use of force by a state to maintain its unity could make this unity unlawful in its eyes. *A fortiori*, one could say that certain constitutional systems, such as the Spanish one, which assign the armed forces the mission of defending state unity,

might, from the very outset, pose a conflict of laws (constitution vs. public international law) (Abat, 2011). ◀

2.4

The democratic element in the processes of the third wave of state formation

The right to self-determination was not a principle invoked in the processes that, in the 1990s, led to the creation of a dozen new states in Eastern Europe. In part, as seen above, this was probably because it did not correspond to the nature of these processes; however, it was also quite likely because the subjects involved perceived that there were other values and principles, perhaps of a more essential nature, on which to focus their demands. It is beyond the scope of this study to describe and evaluate each of the specific transitions to independence of each of these new states; however, we can outline the main features that they shared, among which particular attention should be called to two key shortcomings that drove the demands: the lack of democracy found in the former parent state and its unwillingness to accommodate the idiosyncrasies (language, culture, etc.) of the secessionist societies. Recognition and democracy were the guiding principles of the discourses intended to legitimate the new borders and were what brought them much closer to an implicit demand for the right to decide than to a classic demand for self-determination (between peoples and empires).

Thus, a short list of the conditions common to the new states created in the third wave would include the following points (López, 2010):

1. All arose in the window of opportunity opened by the collapse of the communist system.
2. In the case of the former Yugoslav republics, there was a prior desire to reach a new agreement with the parent state: independence was the last resort.
3. In the case of the Baltic republics, the objective of independence was linked, from the start and quite closely, to other objectives: first and foremost, democratising ones, but also environmentalism, the defence of heritage and promotion of the indigenous language, etc.
4. The responses or acts of the parent state were what ultimately triggered the secessionist process.
5. In most of the cases, the process was headed up by a cross-cutting political movement rather than a single political party. This movement did not initially define itself primarily as a pro-independence one.
6. Except for Slovakia and Kosovo, in all cases a plebiscite or referendum was held.
3. Strengthening (increase of the legitimacy) of the demos of the stateless nation: greater degree of national self-awareness (or greater public expression thereof) and proliferation of pro-sovereignty positions. (The stateless nation's demos is increasingly perceived as entitled to make democratic decisions separately from the parent state's demos.)
4. Negative response from the central authorities to demands for greater sovereignty.
5. Transformation of the democratic demands into demands for independence (that is, secessionist ones).
6. Escalation of clashes/tension between the parent state and the new demos (with or without episodes of violence).
7. Independence.
8. Construction of a new democratic state.

In simplified terms, the order of events or causal chain in these processes of independence (except for Slovakia's) might also be described as having the following ideal stages:

1. Democratic demands.
2. Elections to the regional institutions of the parent state.

These two schematic views (synchronic and diachronic) of the most recent processes of independence in Europe highlight the prominent role played by democratic demands (together with the demand for recognition of an identity) as the material and legitimating driving force. The impediments to deepening the democratisation processes that began with the collapse of the old communist structures (and called for a general change in state structures), due to their ties to aspirations and forms of legitimacy associated with the existence of former stateless nations, were key to triggering the demands for independence. In

other words, the states' rejection of the demands for more democratisation increased the demand for independence. In these cases, the right to self-determination provides neither interpretive nor explicatory criteria. Nevertheless, the sovereign will of societies that constituted territorial minorities within their respective states (as opposed to colonial empires) ended up producing new members of the United Nations. The right to decide that is gradually being invoked by certain secessionist movements in liberal-representative democracies and its possible legal expression, as derived from the advisory opinion of the International Court of Justice, seem to have emerged under very specific historical circumstances to drive the recent border changes in the Western world. ◀

2.5

The democratic element in states with pro-sovereignty movements

In the context of Western liberal-representative democracies with both pro-sovereignty and secessionist movements, attention must be called to the differences in the type of state. In Scotland and Quebec, as well as in Northern Ireland, Greenland and Flanders, the existence of both a demos other than that constituted by the society of the state as a whole and its right to decide have been acknowledged to varying degrees:

- In Quebec, the 1998 opinion of the Supreme Court (Reference re Secession) recognised the need for bilateral negotiations between the state and sub-state governments in the event of a clear majority in favour of secession, as determined by a referendum with a clear question. Likewise, the motion approved by the Canadian parliament, on 27 November 2006, recognises the Quebecois as a nation.
- In Scotland, this has been true since its integration in the United Kingdom through the 1707 Union Act, which recognises its special status and was updated in the 2007 process of devolution. The different British governments have declared on multiple occasions that, in the event of a referendum on self-determination, they would campaign against Scottish independence, but they would

never prohibit the referendum itself.

- In Northern Ireland, the recognition of the Northern Irish population's right to decide is based on the Good Friday Agreement, signed in Belfast on 10 April 1998 and endorsed by most of the Northern Irish political parties and by the citizens of Northern Ireland and the Republic of Ireland in respective referenda. This agreement establishes that the constitutional future of Northern Ireland will be decided by Northern Irish citizens.
- In Greenland, a case that could be interpreted within a colonial logic, the new statutory framework approved by referendum in 2008 recognises the status of nation with the right to self-determination and establishes the procedure should a process of secession from Denmark be undertaken. (It must not be forgotten that this recognition of the people of Greenland as a separate demos was already clearly on display in the 1985 referendum whereby Greenland abandoned the European Union without this entailing the abandonment of the parent state, Denmark.)

In Flanders, the federal formula used for the organisation of the state into linguistic and territorial communities is assumed to guarantee this recognition.

In this panorama, the Spanish case—decisively and categorically—stands out. It is the only case among these Western democracies in which recognition

has been explicitly excluded and the right to decide explicitly denied, with an obvious disregard for the democratic problem of the territorial minorities. To this end, attention should be called to:

- The Constitutional Court ruling of September 2008, establishing the unconstitutionality of the Referendum Act passed by the Basque parliament and affirming that the only demos (*nación* or nation) in Spain is the Spanish demos.
- The Constitutional Court's 2010 ruling on the Catalan Statute of Autonomy, which rejects, in the same sense, the constitutionality of the definition of Catalonia as a nation and its right to decide (thereby precluding the legal possibility of holding referenda unilaterally). ◀

3. Conclusions

► One of the political principles to achieve broadest consensus in the international arena is the democratic principle, that is, the expression, to some degree, of popular sovereignty. Indeed, its legitimating force is so powerful that one could argue that it has been the main rationale for the most recent large-scale international military interventions. Not peace, not hunger. Democracy. Of course, not everyone understands democracy to mean the same thing and, generally speaking, the expression of the sovereign will of the people is usually associated exclusively with the election of representatives tasked with forming a government. However, the same grounds that provide the justification for that also include the values that provide coverage for other types of participation and of exercising this collective will. Referenda, which are used more or less depending on the model of democracy, are another example of this expression.

While the democratic principle entails the application of majority rule to the making of collective decisions, it has little to say on how the limits for this rule's application should be defined. However, this point is crucial to determining which decision will triumph when the rule is applied. Without touching the rule, one can alter the final (democratic) decision simply by modifying the limits of the demos. Boundaries, therefore, are not only a 'problem for states', but also a 'democratic problem'.

Some authors have reinterpreted the lack of collective expression of the will of some minorities as a problem of democratic legitimacy, which leads to the existence of 'permanent minorities' within a democracy: democratically, they have no voice (as they always represent a minority will within the current framework of application of majority rule for decision-making) (Buchanan, 2004). When these minorities have a territorial expression, that is, when they are concentrated in a given territory, the ensuing democratic problem of a lack of representation would seem to be remediable by reconfiguring the limits for the application of the (new) majority rule. Without modifying the democratic principle itself, the mere modification of these limits can give voice and governing capacity to these groups.

The political science literature sometimes refers to this desire to fit into a state that guarantees the democratic will of a territorial minority as 'internal self-determination' (Norman, 2006), seeking the conceptual support of an internationally recognised principle, 'the right to self-determination' (external, according to these authors). Without getting into the debate surrounding the appropriateness of this terminology (Anaya, 2004), what it makes clear is that self-government and the design of political boundaries are closely linked elements, especially in the context of democracy. Obviously, this need not entail

3. Conclusions

the creation of new states. Political liberalism has sought diverse solutions for the protection of the rights of minorities (territorialised or not), and these solutions have given rise to states with varying degrees of political decentralisation, among which the federation is the most emblematic formula.

However, while it may not entail such an outcome, it also does not exclude it. On the contrary, there are many cases in the world where the arrangements for dealing with this issue within a state do not seem to offer a satisfactory response for a large segment of the population. This is where the link between the democratic challenge posed by these territorial minorities and a principle that, at first, seems alien to this issue, namely, the right to self-determination, can be found. This issue of *QR* has sought to show that the right to self-determination was a conceptual device designed to tackle a different type of problem: the existence of extensive and diverse colonial empires that needed to be broken up in order to consolidate a new world order in which the international protagonists were states. The formula for the creation of these states thus took the form of recognising the pre-existence of a series of 'peoples' who made up these empires and offering them a political-legal umbrella for their emancipation. First, the League of Nations (read: 'league of states') and then the United Nations (read: 'united states') was entrusted with defending these processes based on the legitimacy offered by the right to self-determination.

Today, there are no colonial empires; however, there are still communities that identify themselves as 'peoples' or 'nations' whose existence within the current states gives rise to the democratic problems referred to above. Applying the conceptual filter of the right to self-determination to these cases, as it is internationally understood and defined in different documents with legal force, blurs the issue; however, it also points to a possible solution: the creation of new states, the redrawing of borders to achieve a more genuine application of the democratic principle. This is the vision proposed by the so-called 'right

to decide' and the connection that links it to the 'right to self-determination'.³ Although some demands for an own state by national minorities in Western liberal-representative democracies are associated with the right to self-determination, based on a rather lax (and also, possibly, politically ineffective) use of the term, we have seen how calls for a 'right to decide' have gradually been gaining traction. Although it does not yet offer its proponents a clear definition, this right does seem to offer higher political returns, as it is better suited to the realities and values of the 21st century. ◀

.....
3 Some normative theories on secession also establish a connection between democratic deficits and deficits of recognition and the cause of secession. To use their terminology, a possible impediment to the exercise of internal self-determination could justify external self-determination (Norman, 2006; Bauböck, 2006, 2007; Seymour, 2007; López et al., 2010).

4. Proposals

With regard to the generation of a new paradigm:

For the right to decide to become a new benchmark in the analysis and legitimization of demands for the creation of new states, it is necessary to:

1. Disseminate the concept and look deeper into its theoretical implications.
2. Link the concept to the discourse on democratic regeneration.
3. Meticulously avoid turning it into a synonym for the right to self-determination.
4. Likewise, distinguish between pro-sovereignty and pro-independence movements, separating the debate over a community's right to decide and the options that the exercise of this right might entail.

With regard to the practical application of this new paradigm:

5. It is necessary to analyse the processes behind these demands and the tensions that they generate with states, prioritising the democratic element over other considerations and, therefore, making the primary focus the state's response to demands for better accommodation within the state and more democracy. It is not the characteristics of the aspiring stateless nation that must bear the burden of proof in justifying the demands, but rather the characteristics of the state and its shortcomings.

It is necessary to link demands for democratic regeneration (greater transparency, more participation, etc.) to demands associated with the right to decide, underscoring the values and principles they share. ◀

5. References

- Abat, A. (2011). "Epíleg". In: Cortada, J.; Torra, Q. (eds.). *La porta de la gàbia: la decisió del Tribunal Internacional de Justícia sobre Kosovo*. Barcelona: A Contravent. ISBN 9788493841560
- Anaya, J. (2005). *Los pueblos indígenas en el derecho internacional*. Madrid: Trotta. 493 p. ISBN 9788481646911
- Bauböck, R. (2006). "Paradoxes of self-determination and the right to selfgovernment". In: Eisgruber, C.; Sajo, A (eds). *Global justice and the bulwarks of localism: human rights in context*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers. ISBN 9789004145719
- Bauböck, R. (2007). "Political boundaries in a multilevel democracy". In: Benhabib, S.; Shapiro, I.; Petranovich, D. *Identities, affiliations and allegiances*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 9780521686938
- Benhabib, S.; Shapiro, I.; Petranovich, D. (2007). *Identities, affiliations and allegiances*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 9780521686938
- Buchanan, A. (1992). "Self-determination and the right to secede". *Journal of international affairs*. Vol. 45: 347-65.
- Buchanan, A. (2004). *Justice, legitimacy, and self-determination: moral foundations for international law*. Oxford: Oxford University Press. 319 p. ISBN 9780199297986
- CONSEU (2007). *Declaració universal dels drets col·lectius dels pobles: el dret a l'autodeterminació*. Barcelona: ERC. (Textos polítics, 1). 50 p.
- Cortada, J.; Torra, Q. (eds.) (2011). *La porta de la gàbia: la decisió del Tribunal Internacional de Justícia sobre Kosovo*. Barcelona: A Contravent. 134 p. ISBN 9788493841560
- Dion, S. (1996). "Why is secession difficult in well-established democracies?: lessons from Quebec". *British journal of political science*. Vol. 26, Núm. 2: 269-283.
- Keating, M. (2000). *The new regionalism in Western Europe: territorial restructuring and political change*. Cheltenham: Edward Elgar. 242 p. ISBN 9781840644869

5. References

- López, J (dir.) (2010). "Noves estatalitats i processos de sobirania". *Idees. Revista de temes contemporanis*. Núm. 33.
- López, J.; Sanjaume, M.; Serrano, I (2010). "Demandes de noves estatalitats al segle XXI: l'estat de la qüestió en la literatura acadèmica". *Idees. Revista de temes contemporanis*. Núm. 33.
- Margalit, A.; Raz, J. (1990). "National self-determination". *The journal of philosophy*. Vol. 87, núm. 9.
- Moore, M. (ed.) (1998). *National self-determination and secession*. New York: Oxford University Press. 285 p.
ISBN 0198293844
- Norman, W. (2006). *Negotiating nationalism*. Oxford: Oxford University Press. 250 p.
ISBN 0198293356
- Pavkovic, A.; Radan, P. (2011) (eds.). *Ashgate research companion to secession*. Farnham: Ashgate. 592 p.
ISBN 978-0754677024
- Philpott, D. (1995). "In defence of self-determination". *Ethics*. Vol. 105, núm. 2: 352-85.
- Seymour, M. (2007). "Secession as a remedial right". *Inquiry: an interdisciplinary journal of philosophy*. Vol. 50, núm. 4: 395-423.
- Sorens, J. (2004). "Globalization, secessionism, and autonomy". *Electoral studies: an international journal on voting and electoral systems and strategy*. Vol. 23, núm. 4: 727-752.
- Sorens, J. (2005). "The cross-sectional determinants of secessionism in advanced democracies". *Comparative political studies*. Vol. 38, núm. 3: 304-326.
- Wellman, C.H. (1995), "A defence of secession and political self-determination". *Philosophy and public affairs*. Vol. 24, núm. 2: 142-171.

